

УДК 377.1(1969–1990 pp.)

Леся Зельман

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ у 1969 – 1990 pp.

Із проголошенням незалежності України в педагогічній науці з'явилися історико-педагогічні дослідження, в яких дослідники намагаються об'єктивно проаналізувати і висвітлити проблеми розвитку системи професійно-технічної освіти в радянський період (О. Коханко, І. Лікарчук, Н. Ничкало, Н. Падун, В. Радкевич, О. Сухомлинська, О. Щербак та ін.). «Вивчення минулого, критичний аналіз історичного досвіду допоможе виявити позитивне, що виправдало себе, а також осмислити причини серйозних недоліків, котрі доцільно враховувати у процесі розбудови національної професійної освіти» [2, с. 263].

Мета статті – дослідити та проаналізувати розвиток системи професійно-технічної освіти в Україні з 1969 р. до проголошення незалежності на основі узагальнених праці з історії розвитку професійно-технічної освіти, педагогічні й історичні дослідження цього періоду; проаналізувати основні нормативно-правові та законодавчі документи, які мали вагомий вплив на розвиток системи професійно-технічної освіти України.

1969 р. став початком важливого етапу розвитку професійно-технічної освіти, про що свідчать періодизації, які здійснили Н. Абашкіна і А. Каплун. Періодизації, запропоновані С. Батишевим, О. Коханком та І. Лікарчуком, також тісно переплітаються з 1969 роком. О. Коханко у дисертаційному дослідженні здійснив обґрунтування етапів розвитку системи професійної підготовки робітничих кадрів упродовж 1969–1994 pp. та виділив п'ять етапів розвитку. В основу цієї періодизації покладено аналіз нормативно-правової та навчально-методичної бази, а також характеристику змісту і форм організації навчально-виховного процесу професійно-технічних навчальних закладів. Партиїно-суспільні документи цього періоду сприяли підвищенню ролі системи професійно-технічної освіти як основної ланки підготовки кваліфікованих робітників і формування професійного робочого класу.

Наше дослідження охоплює період, який починається з 1969 року. У дисертації О. Коханка зазначено такі межі: 1969–1975 pp. Вчений називає такі найважливіші етапи цього періоду, які вплинули на роз-

виток професійно-технічної освіти: перехід до підготовки кваліфікованих робітників із середньою освітою; створення Державного комітету професійно-технічної освіти (1969 р.); заснування та становлення СПТУ як навчальних закладів нового типу; прийняття типового Положення про науково-технічну інформацію в системі ПТО (1971 р.) та ін. [4].

До причин, які зумовили реорганізацію системи трудових резервів у систему професійно-технічної освіти, відносимо: у країні різко збільшилася кількість працюючих (молодь масово залишала села); держава потребувала великої кількості робочої сили. Чи не головною причиною зміни стала потреба виробництва у більш високих кваліфікованих робітниках (низька продуктивність праці на виробництві). Історичні джерела свідчать, що у цей час «продовжувала зростати тенденція незадовільного використання людських, матеріальних і трудових ресурсів», а також «у республіці зводилися престижні будови, що потребували великої кількості кваліфікованих робітників, але вони були малорентабельними і свідчили про безгосподарність та марнотратство» [9, с. 89]. Система трудових резервів не могла вирішити цю проблему, тому держава змушена була шукати вихід із ситуації, реорганізовувати стару та створювати нову систему професійно-технічної освіти.

З 60-их років у суспільстві та в економіці відбувалася науково-технічна революція: розширювалися підприємства, зміцнювалася матеріально-технічна база підприємств, модернізувалося обладнання, у процес виробництва впроваджувалися машини, апарати, верстати нового типу. Новітні технології витісняли некваліфіковану робочу силу практично в усіх галузях виробництва, а особливо у промисловості, сільському господарстві та сфері обслуговування. «Виробництву потрібен був тип нового робітника, освіченого і технічно грамотного, який певною мірою виконував би функції організатора, контролера, керівника технологічних процесів і машинних операцій» [9, с. 90]. Автоматизація виробництва вплинула на формування кваліфікованого робітника нового типу – робітника широкого профілю.

Постанова від 3 квітня 1969 р. «Про заходи щодо подальшого покращення підготовки кваліфікованих робітників у навчальних закладах системи професійно-технічного навчання» позитивно позначилася на розвиткові системи профтехосвіти та стала чинником удосконалення змісту навчально-виховного процесу. В цій партійно-урядовій постанові йдеться про те, що підготовка кваліфікованого робітника не від-

повідляє тогочасним нормам суспільства, перед професійною освітою постають завдання перебудови системи трудових резервів у систему професійно-технічної освіти. «Необхідність поєднання професійної підготовки з отриманням загальної середньої освіти було об'єктивною закономірністю соціально-економічного та культурного розвитку суспільства» [9, с. 90]. З 1969 р. професійно-технічна освіта взяла курс на створення закладу освіти для підготовки кваліфікованих робітників єдиного типу – середнє професійно-технічне училище (СПТУ) з терміном навчання 3-4 роки, для учнів, які закінчили восьмирічні школи, з отриманням повної середньої освіти. У Постанові зазначається, що відповідно до «широкого впровадження в народне господарство досягнень науки і техніки зростають вимоги до культурно-технічного рівня робочих, та отримання середньої освіти стає необхідною умовою для підготовки кваліфікованих робітників із найбільш складних професій» [10, с. 52].

Поряд із середніми професійно-технічними навчальними закладами функціонували інші навчальні заклади (технічні училища, вечірні (змінні) профтехучилища, професійно-технічні училища з 1-2-річним терміном навчання), але їхня кількість була набагато меншою. У 1970 р. в Україні функціонувало 119 профтехучилищ [3, с. 10]. Зростання кількості середніх професійно-технічних навчальних закладів стало основним завданням розвитку професійно-технічної освіти. В Україні у 1971–1978 рр. кількість середніх професійно-технічних училищ збільшилася з 163 до 614, а в СРСР у 1971 р. існувало 5351 навчальних закладів, де навчалася 2380 тис. чоловік, а в 1978 р. навчальних закладів уже налічувалося 6661, а студентів – 3359 тисяч [1, с. 260].

Здійснивши аналіз окремих нормативно-правових документів, які регламентують діяльність професійно-технічної освіти, розглянемо головні зміни, які вплинули на процес формування професійно-технічної освіти.

У 1970 р. Верховна Рада СРСР затвердила «Основи законодавства Союзу ССР і Союзних республік про працю». Цей документ забезпечував право на безкоштовну професійну підготовку та підвищення кваліфікації, а згодом працевлаштування. Також документом передбачалися пільги для тих, хто поєднував навчання та роботу.

У 1970 р. затверджено «Положення про середні професійно-технічні училища», схвалене Радою Міністрів СРСР, де визначено завдання навчальних закладів, терміни навчання, матеріально-технічну базу тощо. Це перший документ, який регламентував діяльність сере-

днього професійно-технічного навчального закладу. У Постанові «Про подальше вдосконалення системи професійно-технічної освіти» (1972 р.), зазначалося, що «...профтехучилища є основною школою професійної підготовки молоді», а також визнано, що «необхідно в цілях подальшого вдосконалення системи профтехосвіти розширювати та зміцнювати середні профтехучилища як найбільш перспективну форму підготовки робітників» [8, с. 56]. Також у документі запропоновано розробити навчальну документацію для середніх профтехучилищ з урахуванням найновіших досягнень науки і техніки, бо навчальні плани та програми не відповідали тогочасним вимогам, не відображали стан сучасного виробництва, визнано доцільним організувати в АПН СРСР відділення педагогіки і психології профтехосвіти.

У 1971 р. розпочалася нова п'ятирічка (1971–1975 рр.), головними завданнями якої були «підвищення рівня навчання і кваліфікації трудящих, завершення переходу до загальної середньої освіти, здійснення заходів із підготовки висококваліфікованих спеціалістів і робітників і перепідготовки кадрів у зв'язку з упровадженням нової техніки, заплановано укріплення навчально-матеріальної бази профтехучилищ і збільшення видатків на харчування учнів, підвищення темпів підготовки робітників» [8, с. 53].

У 1971 р. в НДІ педагогіки Міністерства народної освіти УРСР було створено відділ професійно-технічної освіти, де розпочалася робота над такими проблемами: взаємозв'язок загальноосвітньої та професійної підготовки в середніх профтехучилищах, теорія і практика політехнічного навчання; підвищення якості навчальних програм і підручників для системи профтехосвіти; забезпечення наступності в роботі загальноосвітньої школи і профтехучилища; науково обґрунтоване використання наочності, технічні засоби навчання, їх комплексне застосування; становлення і розвиток системи виховної роботи в цих навчальних закладах [7, с. 65]. Створення такого відділу було дуже важливим і позитивним рішенням, бо проблеми професійно-технічної освіти мали вирішуватися на високому науковому та методичному рівнях.

Важливим документом у функціонуванні професійно-технічних навчальних закладів є навчальні плани, які регламентують діяльність підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. З часу прийняття Постанови 1969 р. і до 1972 р. загальноосвітня підготовка майбутніх кваліфікованих працівників здійснювалася за програмами вечірньої школи, а професійна підготовка – за програмами 1-2-річних училищ.

У 1972–1973 навчальному році введено нові навчальні плани та програми, в яких вивчення загальноосвітніх предметів зі спеціальними предметами об'єднувалися. Навчальні плани затверджувалися Державним Комітетом Ради Міністрів СРСР із професійної освіти і були обов'язковими для виконання. Не можна було змінювати ні зміст, ні кількість годин, а виробниче навчання повинно було чергуватися з теоретичним. Зміна навчальних планів безпосередньо позначалася на організації навчального процесу закладу. Нові навчальні плани професійно-технічної освіти склалися з трьох циклів: професійно-технічний цикл, загальноосвітній цикл, факультативні предмети. Професійно-технічний цикл складався зі спеціальних, загальнотехнічних предметів і виробничого навчання [2, с. 265]. Загальнотехнічні предмети і спеціальні дисципліни передбачали практичні та лабораторні роботи і були розроблені на більш високому науковому рівні. Виклад навчальних предметів у середніх професійно-технічних навчальних закладах здійснювався з урахуванням різних тогочасних форм і методів з урахуванням наступності восьмирічної школи. Значна увага приділялася орієнтації учнів на робітничі професії. Головним завданням профтехосвіти стало «формування в учнів наукового світогляду, політехнічне навчання, професійне навчання майбутніх робітників» [7, с. 66]. У навчальний процес впроваджувалося проблемне навчання, викладачі за допомогою різноманітних форм і методів сприяли активізації пізнавальної діяльності учнів. Значна увага приділялася виробничому навчанню. У програму введено предмет «Основи економіки праці й виробництва», вивчення економічних дисциплін стало важливим елементом у майбутній професії працівників сфери обслуговування.

У той час модернізувався виробничий процес, у виробництво вводилися нові машини й обладнання. Виробничий процес вимагав висококваліфікованого працівника, здатного до швидкого вирішення проблем, зростали вимоги до розумової праці. Для працівників сфери обслуговування головним став розвиток культури й особистих якостей.

У 1974 р. у складі АПН СРСР було створено відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти. Науковці відділення розпочали роботу над темою «Педагогічні основи поєднання професійної та загальноосвітньої підготовки учнів у сільських середніх профтехучилищах». Як бачимо, у 1969–1975 рр. науковці максимально працювали над удосконаленням системи професійно-технічної освіти у поєднанні із загальноосвітньою школою, але «...надмірна централізація керівництва «звер-

ху», ігнорування думок, інтересів і потреб практичних працівників продовжували формалізм, створювали умови, за якими навіть добре продумані та якісно обґрунтовані плани, ідеї, пропозиції нерідко реалізовувались формально й не виконувалися якісно» [9, с. 92].

Такі суттєві зміни в системі професійно-технічної освіти спричинили і багато проблем, які були пов'язані з навчально-виховним процесом, «на діяльності училищ негативно позначились інертність і формалізм у методах і засобах навчання професій, недосконале навчально-матеріальне забезпечення підготовки кваліфікованих робітників, недостатній рівень підготовки тих, хто навчав» [9, с. 94]. На той час недостатньо здійснювалася підготовка для сфери обслуговування, а також для підприємств транспорту та зв'язку. «Державний комітет Ради Міністрів УРСР по професійно-технічній освіті, його органи на місцях, інженерно-педагогічні колективи недостатньо впроваджували в навчально-виховний процес сучасні форми і методи навчання, досягнення передових трудових колективів і новаторів праці, недостатньо працювали над формуванням в учнів таких якостей, як дисциплінованість, сумлінне ставлення до навчання, любов до обраної професії» [9, с. 96].

Але, незважаючи на такі недоліки, цей період став дуже важливим етапом у створенні навчального закладу нового типу. Середнє професійно-технічне училище стало основним навчальним закладом у системі професійно-технічної освіти для підготовки висококваліфікованого робітника. Згідно зі статистичними даними, підготовка кваліфікованих робітників у ПТНЗ із галузей торгівля, комунальне господарство, побутове обслуговування у 1971 р. складала 12645 осіб, а в 1975 р. – 15759, за цей період було підготовлено всього 78568 спеціалістів [9, с. 93].

Підсумовуючи результати діяльності професійно-технічних навчальних закладів першого періоду, зазначимо, що важливою рушійною силою у зміні системи професійно-технічної освіти, на нашу думку, є розробка та впровадження нових навчальних планів для середніх професійно-технічних навчальних закладів, бо такий документ є основним у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників не лише сфери обслуговування, а й усіх інших галузей господарства.

Другий період розвитку професійно-технічної освіти охоплює 1976–1983 рр. У дослідженні О. Коханка це третій період. Вчений наводить такі переваги цього періоду: вдосконалення змісту і форм організації навчально-виховного процесу в СПТУ; нормативно-правове забезпечення основних напрямів діяльності СПТУ, зокрема положень про ПТНЗ; прийняття Положення про майстра виробничого навчання

(1978 р.); визначення порядку навчально-методичного забезпечення ПТНЗ (1977 р.); надання педагогічним радам ПТНЗ права дозволу вступу випускників до денних навчальних закладів (1979 р.) та ін. [4].

Важливим елементом цього періоду була співпраця професійно-технічних навчальних закладів із підприємствами. Кількість закладів, які здійснювали свою виробничу діяльність на підприємстві, зростала. Станом на 1981 р. у сфері обслуговування, житлово-комунальному господарстві та торгівлі таких навчальних закладів було 34 [9, с. 100].

У 1977 р. Державний комітет СРСР із професійно-технічної освіти затвердив важливий документ для покращення системи професійно-технічної освіти – новий перелік професій, за якими здійснювалася підготовка кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах. Новий перелік професій згруповано за дев'ятьма напрямками у кількості 927 професій.

11 жовтня 1977 р. вийшла постанова «Про подальше вдосконалення процесу навчання і виховання учнів у системі професійно-технічної освіти», у якій наголошувалося на важливості вдосконалення змісту професійної та загальноосвітньої підготовки, запровадження в навчальний процес сучасних методів і прийомів, визначення режиму роботи, структури навчально-виховного процесу.

У 1978–1979 навчальному році середні профтехучилища перейшли на нові навчальні плани та програми, у зв'язку з цим вдосконалювалися методи навчання, розроблялася нова методична документація тощо. Основне завдання цього процесу – добитися єдності навчального та виховного процесів, щоб формувати моральні та професійні якості кваліфікованих робітників. У нових планах усі навчальні предмети були внесені в мережу навчальних годин, а тижневе навантаження стало меншим. Вивчення предметів професійно-технічного циклу та виробниче навчання становило 56,4 %, загальноосвітні предмети – 35,8 %, 8 % – це основи естетики, військова підготовка та фізична культура [2, с. 267].

Варто згадати ще один важливий документ – Положення про професійно-технічні навчальні заклади СРСР, затверджений Радою Міністрів СРСР 11 квітня 1980 р. У Положенні визначено основні цілі, завдання та функціонування навчальних закладів профтехосвіти щодо єдиної суспільної політики в підготовці кваліфікованих робітників. У третьому пункті Положення здійснена характеристика навчальних закладів, які відносяться до професійно-технічних: середні професійно-технічні училища з підготовки кваліфікованих робітників із середньою освітою;

технічні училища з підготовки кваліфікованих робітників із числа випускників середніх загальноосвітніх шкіл; професійно-технічні училища з підготовки кваліфікованих робітників із числа тих, хто закінчив восьмирічні загальноосвітні школи; вечірні (змінні) професійно-технічні навчальні заклади з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітників, що працювали на підприємстві; професійні школи з підготовки і перепідготовки робітників [11, с. 17].

Третій період (1984–1990 рр.) характеризується утворенням СПТУ як єдиного типу ПТНЗ (1984 р.); подальшим удосконаленням положень про СПТУ, про виробничу практику; переходом до комп'ютеризації навчального процесу (1985 р.); затвердженням підготовки за новим переліком професій (1987 р.); впровадженням нових навчальних програм (1988 р.); наданням профтехучилищам права здійснювати перепідготовку робітничих кадрів.

Характеристику цього періоду можна розділити на два чинники: розвиток економіки, інтенсивне впровадження новітньої техніки, а також те, що деякі виробники не встигали виконувати плани і «допускали брак, порушували трудову і технічну дисципліну», що негативно відображалося на престижі робітничої професії та престижі профтехучилищ [9, с. 100].

Завдання середнього професійно-технічного училища – це підготовка робітників за новими та складними професіями. Вважалося, що рівень підготовки кваліфікованого робітника за останні роки зріс, а тому такий робітник здатний освоїти складніший матеріал і впоратися зі складнішою технікою. Однак навчально-виховний процес мав ряд недоліків: недостатнє використання різноманітних методів і прийомів, проведення однотипних уроків, які не забезпечують належний розвиток учнів. «Навчальний процес у середніх профтехучилищах турбує своєю малорухомістю, різноманітністю у викладанні предметів, вузьким практицизмом, недостатньо чіткою роботою з вивчення педагогічного досвіду» [1, с. 8]. Майбутні працівники після закінчення навчального закладу змушені довчатися вже на місцях роботи. Немає зв'язку між навчальними закладами та підприємствами. Навчальний процес потребує нового методичного обґрунтування.

У 1988 р. Пленумом ЦК КПРС було прийнято постанову Ради Міністрів СРСР «Про організацію та структуру управління народною освітою». Єдиним органом управління системою освіти в СРСР був визначений Державний комітет СРСР з народної освіти на базі об'єднаних Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР, Міні-

стерства освіти СРСР і Державного Комітету СРСР із професійно-технічної освіти. В УРСР відповідно до Указу Президії Верховної Ради СРСР було створено союзно-республіканське Міністерство народної освіти. Основні завдання новоствореного Міністерства визначалися постановою Ради Міністрів УРСР від 22 липня 1988 р. № 194 «Про організацію і структуру управління загальноосвітньою і професійно-технічною школою в УРСР» [6, с. 213]. Діяльність новоутвореного органу управління системою професійно-технічної освіти відбувалася з мінімальним урахуванням інтересів, потреб і традицій, що склалися у системі підготовки робітничих кадрів. Про це свідчить той факт, що за період із липня 1988 р. до вересня 1991 р. професійно-технічні училища не отримали жодного нормативного чи розпорядчого документа з питань організації загальноосвітньої підготовки, викладання суспільних дисциплін та організації виховної роботи. У той самий час наказом Міністерства народної освіти УРСР від 16 березня 1989 р. № 39 було відмінено понад 12 важливих нормативних документів Держкомітету УРСР з професійно-технічної освіти, що регламентували діяльність профтехучилищ [6, с. 214].

Такі зміни в організації діяльності центрального органу управління системою підготовки робітничих кадрів не могли не привести до змін у змісті його управлінської діяльності. У ній з'явилися стійкі негативні тенденції. Так, Міністерство народної освіти почало стимулювати процес передачі професійно-технічних училищ у підпорядкування загальносоюзних міністерств і Держагропрому УРСР.

Передача профтехучилищ у підпорядкування міністерств і відомств здійснювалася на підставі постанови Ради Міністрів СРСР від 29 квітня 1988 р. № 560 «Про організацію та структуру управління народною освітою в країні» та доручення Ради Міністрів УРСР від 15 липня 1988 р. Аналіз наступних управлінських дій Міннаросвіти і ряду міністерств, що приймали професійно-технічні училища, свідчить про безперспективність такого рішення. Переважна більшість міністерств, у тому числі й Держагропром УРСР, не могли впродовж липня – серпня прийняти таку кількість закладів освіти і забезпечити їхнє фінансування [6, с. 215].

Однак варто зазначити, що навчальні плани 1989–1990 навчального року зазнали суттєвих змін. Загальнотехнічні предмети, спеціальні курси, практика, виробниче навчання були диференційовані залежно від складності професії. Згідно з методичними рекомендаціями, диференціація була здійснена за трьома напрямками:

– професії легкої промисловості, сфери послуг і сільського господарства;
– професії металургії, гірничі, машино- і приладобудівні тощо;
– професії, які потребували поглибленої фізико-математичної підготовки [2, с. 269].

Подальша зміна навчальних планів відбувалася з урахуванням такої диференціації. Професії сфери обслуговування виділені в окремому напрямі, що свідчить про важливість і перспективність розвитку цієї сфери.

Таким чином, у 1991 р. в державі почали відбуватися кардинальні зміни не лише в економіці, а й в освіті. Здійснивши аналіз нормативно-правових документів, узагальнивши праці з історії розвитку професійно-технічної освіти та вивчивши педагогічні й історичні дослідження зазначеного періоду, в яких висвітлено окремі етапи підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, зможемо з'ясувати основні причини подальшого розвитку професійно-технічної освіти, а також дослідити головні зміни, які вплинули на процес формування системи професійно-технічної освіти в незалежній Україні.

Посилання:

1. *Батьшев, С. Я.* Реформа профессиональной школы : Опыт. Поиски. Задачи. Пути реализации. — М. : Высш. шк, 1987. — 160 с.
2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика : монографія / *С. У. Гончаренко* [та ін.]; за ред. *Н. Г. Ничкало*. — Хмельницький : ТУП, 2002. — 334 с.
3. *Дубинчук, О. С.* Професія і середня освіта (Педагогічні проблеми професійно-технічної освіти). — К. : Товариство «Знання» Української РСР, 1979. — 48 с.
4. *Коханко, О. М.* Становлення і розвиток підготовки кваліфікованих робітничих кадрів з середньою освітою в Україні (1969–1994 рр.) : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / *О. М. Коханко*. — К. : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1995. — 24 с.
5. *Лікарчук, І. Л.* Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи : монографія / *І. Л. Лікарчук*. — К. : Педагогіка, 1999. — 228 с.
6. *Лікарчук, І. Л.* Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888–1998 роки) : монографія / *І. Л. Лікарчук*. — К. : Вища школа, 1998. — 256 с.
7. *Ничкало, Н. Г.* Трансформація професійно-технічної освіти України / *Н. Г. Ничкало*. — К. : Педагогічна думка, 2008. — 200 с.
8. Профессионально-техническое образование в СССР (1917–1972 гг.). — Ленинград, 1972. — 57 с.
9. Профтехосвіта України ХХ століття : енциклопед. вид. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти; упоряд. : *Н. Ничкало, І. Лікарчук, Н. Падун* [та ін.] ; наук. рада : *В. Кремень* (голова), *А. Гуржій, С. Дорогунцов* [та ін.]. — К. : АртЕк, 2004. — 872 с.

10. Сборник материалов по учебно-методической работе в профессионально-технических учебных заведениях / Гос. ком. СССР по проф.-техн. образованию. — М. : Высш. шк., 1980. — 296 с.
11. Сборник основных законодательных, инструктивных и нормативных материалов по работе с кадрами в государственной системе профессионально-технического образования / Гос. ком. СССР по проф.-техн. образованию. — М. : Высш. шк, 1983. — 160 с.

References (transliterated and translated):

1. *Batyshev, S. Ya.* Reforma professionalnoy shkoli : Opyt. Poiski. Zadachi. Puti realizatsii (The reform of vocational schools : Experience. Search. Challenges. Ways of realization). Moscow, 1987. 160 p.
2. Derzhavni standarty profesiinoi osvity: teoriia i metodyka : monohrafiia (State standards of professional education: Theory and methods : A monograph) / *S. U. Honcharenko* [et. al.] ; ed. by *N. H. Nychkalo*. Khmelnytskyi, 2002. 334 p.
3. *Dubynchuk, O. S.* Profesiia i serednia osvita (Pedagogichni problemy profesiino-tekhnichnoi osvity) (Job and secondary education (Pedagogical problems of VET). Kyiv, 1979. 48 p.
4. *Kokhanko, O. M.* Stanovlennia i rozvytok pidhotovky kvalifikovanykh robitnychykh kadriv z serednoiu osvitoiu v Ukraini (1969–1994 rr.) : avtoref. dys. kand. ped. nauk : 13.00.01 (Formation and development of training skilled labor force with secondary education in Ukraine (1969-1994): Author's abstract of Ph.D. thesis in Pedagogical Sciences). Kyiv, Institute of Pedagogy and Psychology of Professional Education of Academy of Pedagogy of Ukraine, 1995. 24 p.
5. *Likarchuk, I. L.* Profesiino-tekhnichna osvita Ukrainy: istorychnyi shliakh i perspektyvy : monohrafiia (Vocational education in Ukraine: Historical path and prospects : A monograph). Kyiv, 1999. 228 p.
6. *Likarchuk, I. L.* Upravlinnia systemamy pidhotovky kvalifikovanykh robitnykiv v Ukraini: pedagogichni aspekt (1888–1998 roky) : monohrafiia (Management of skilled workers' training systems in Ukraine: Pedagogical aspect (1888-1998) : A monograph). Kyiv, 1998. 256 p.
7. *Nychkalo, N. H.* Transformatsiia profesiino-tekhnichnoi osvity Ukrainy (Transformation of vocational education in Ukraine). Kyiv, 2008. 200 p.
8. Professionalno-tekhnicheskoye obrazovaniye v SSSR (1917–1972 gg.) (Vocational and technical education in the USSR (1917-1972)). Leningrad, 1972. 57 p.
9. Proftekhosvita Ukrainy XX stolittia : entsykloped. vyd. (Professional and technical education of Ukraine in the twentieth century : Encyclopedical edition / Academy of Pedagogy of Ukraine, Institute of Pedagogy and Psychology of Professional Education; compilers : *N. Nychkalo, I. Likarchuk, N. Padun* [et. al.] ; Scientific board : *V. Kremen* (chairman), *A. Hurzhii, S. Dorohuntsov* [et al.]. Kyiv, 2004. 872 p.
10. Sbornik materialov po uchebno-metodicheskoy rabote v professionalno-tehnicheskikh uchebnykh zavedeniyah (The collection of materials on educational and methodical work at vocational schools) / USSR State committee on VET. Moscow, 1980. 296 p.

11. Sbornik osnovnyh zakonodatelnyh, instruktivnyh i normativnyh materialov po rabote s kadrami v gosudarstvennoy sisteme professionalno-tehnicheskogo obrazovaniya (Collection of the main laws, regulations and guidance materials for staff working in the public system of vocational education) / USSR State committee on VET. Moscow, 1983. 160 p.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2015

Л. Зельман

Развитие системы профессионально-технического образования Украины в 1969 – 1990 гг.

В статье исследовано развитие системы профессионально-технического образования в Украине с 1969 гг. до провозглашения независимости. Приведены основные тенденции, происходившие в экономике Украины и повлиявшие на реформирование профессионального образования. Характеристика указанного периода осуществлена с учетом периодизации развития профессионально-технического образования, которая делится на четыре этапа. В каждом этапе указаны изменения, которые произошли в системе профессионально-технического образования того времени, обзор работ по истории развития профессионально-технического образования, педагогические и исторические исследования этого периода. Обобщены основные труды по истории развития профессионально-технического образования в Украине, изучены педагогические и исторические исследования, в которых освещены этапы подготовки будущих квалифицированных рабочих. Проанализированы основные нормативно-правовые и законодательные документы этого периода, которые имели значительное влияние на развитие системы профессионально-технического образования Украины.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, система профессионально-технического образования, профессиональная подготовка, периодизация, этапы развития профессионально-технического образования, нормативно-правовые документы.

L. Zelman

Development of VET System in Ukraine in 1969 – 1990

The article deals with the development of vocational education system in Ukraine since 1969 till the independence was proclaimed. The main trends taking place in the economy of Ukraine that influenced the reform of vocational education are revealed. The characteristic of this period was carried out taking into account the four stages of the development of voca-

tional education. The changes that occurred in the system of vocational education of that time, a review of works on the history of the development of technical and vocational education, educational and historical research of the period are traced for each stage. The author summarizes the main works on the history of the development of vocational education in Ukraine, studies educational and historical research that highlights the stages of future skilled workers' training. The basic regulatory and legislative documents of that period which had a significant impact on the development of vocational education system of Ukraine are analyzed.

Key words: vocational training, system of vocational education, training, periods, stages of development of vocational education, regulatory and legislative documents.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник Л. А. Руденко